

Briselē, 2021. gada 1. oktobrī
(OR. en)

11899/21

SOC 518
EMPL 376
ECOFIN 848
EDUC 297

PIEZĪME

Sūtītājs:	Nodarbinātības komiteja
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja / Padome
Temats:	Galvenās nodarbinātības problēmas: svarīgākie <i>EMCO</i> vēstījumi, kuru pamatā ir gada ziņojums par nodarbinātību un Nodarbinātības pārraudzības instruments – apstiprināšana

Pielikumā pievienoti galvenie Nodarbinātības komitejas (*EMCO*) vēstījumi, kuru pamatā ir gada ziņojums par nodarbinātību un Nodarbinātības pārraudzības instruments (NPI), gatavojoties to pieņemšanai Padomē (*EPSCO*) 2021. gada 15. oktobrī.

Viss gada ziņojums par nodarbinātību ir izklāstīts dokumentā 11899/21 ADD 1.

Nodarbinātības pārraudzības instruments ir izklāstīts dokumentā 11899/21 ADD 2.

Galvenās nodarbinātības problēmas: svarīgākie *EMCO* vēstījumi, kuru pamatā ir 2021. gada ziņojums par nodarbinātību un Nodarbinātības pārraudzības instruments

1. Nodarbinātības komiteja saskaņā ar pilnvarām, kas tai paredzētas LESD 150. pantā, Padomei ir sagatavojusi gada pārskatu par nodarbinātības stāvokli Eiropas Savienībā. Šis pārskats ir iekļauts 2021. gada Nodarbinātības pārraudzības instrumentā (NPI), ar kuru pārrauga progresu attiecībā uz stratēģijas "Eiropa 2020" mērķu sasniegšanu un kurā ir norādītas būtiskākās nodarbinātības problēmas un labi darba tirgus rezultāti visā ES un katrā dalībvalstī. Nodarbinātības pārraudzības instruments ir balstīts uz "Eiropa 2021" kopīgās novērtējuma sistēmas (*JAF*) konstatējumiem. *JAF* ir uz rādītājiem balstīta novērtējuma sistēma, kuru kopīgi sagatavojusi Nodarbinātības komiteja, Sociālās aizsardzības komiteja (*SPC*) un Komisija, aptverot vispārējas un konkrētas politikas jomas saskaņā ar nodarbinātības pamatnostādņēm, un kura ir paredzēta tam, lai īsumā aprakstītu galvenās problēmas un labus darba tirgus rezultātus šajās jomās, kā arī lai atbalstītu dalībvalstis prioritāšu noteikšanā.
2. 2021. gada Nodarbinātības pārraudzības instrumenta galvenie konstatējumi ir apkopoti 2021. gada ziņojumā par nodarbinātību. Minētie konstatējumi papildina secinājumus, kas gūti Nodarbinātības komitejas veiktajā daudzpusējā uzraudzībā saistībā ar Padomes ieteikumu īstenošanu Eiropas pusgada ietvaros. 2021. gada Nodarbinātības pārraudzības instrumenta konstatējumi atklāj Covid-19 pandēmijas ievērojamo ietekmi uz darba tirgu.

3. Krīze ir radījusi vēl nepieredzētu spriedzi dalībvalstu veselības aprūpes sistēmās, savukārt saistītie sociālās distancēšanās pasākumi smagi ietekmēja ražošanu, patēriņu un investīcijas. Kopumā 2020. gadā IKP Eiropas Savienībā samazinājās par 6 %, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Saskaņā ar 2021. gada vasaras starpposma Eiropas ekonomikas prognozi ES ekonomikai 2021. gadā vajadzētu pieaugt par 4,8 % un 2022. gadā par 4,4 %. Bezdarba līmenis palielinājās no 6,7 % 2019. gadā līdz 7,1 % 2020. gadā, un paredzams, ka tas turpinās palielināties un 2021. gadā būs 7,6 % (lai gan pēc tam 2022. gadā samazināsies līdz 7 %) ¹. Paredzams, ka veids, kādā dalībvalstis izklūs no krīzes, būs nevienmērīgs un tādējādi varētu apdraudēt iepriekšējos centienus panākt augšupēju konvergenci. Radušos problēmu risināšanai būs izšķiroša nozīme saistībā ar ilgtspējīgu un iekļaujošu atveseļošanu.
4. Iepriekšējā desmitgadē ES bija vērojams stabils nodarbinātības pieaugums. Kopš stratēģijas "Eiropa 2020" pieņemšanas 2010. gadā nodarbinātības līmenis ES27 (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem) pieauga kopumā par 5,3 procentpunktiem (no 67,9 % 2010. gadā līdz 73,2 % 2019. gadā), turklāt visstraujākā izaugsme bija vērojama pēc 2015. gada. 2019. gadā nodarbinātība ES bija sasniegusi jaunu rekordaugstu līmeni. Pandēmija apturēja šo pozitīvo tendenci. 2020. gadā nodarbinātības līmenis pazeminājās līdz 72,5 % (78 % vīriešiem un 66,9 % sievietēm). Nodarbinātības līmenis nesamazinājās tikai trīs ES dalībvalstīs. 2020. gadā piecpadsmit ES dalībvalstis bija sasniegušas vai pārsniegušas savus stratēģijas "Eiropa 2020" nacionālos mērķus, bet divpadsmit valstis tos vēl nebija sasniegušas. Attiecībā uz nākotni Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā ir noteikts, ka ES nodarbinātības līmeņa mērķis 2030. gadam ir vismaz 78 %. Eiropadome 2021. gada 25. jūnijā atzinīgi novērtēja šo mērķi saskaņā ar Portu deklarāciju ².

¹ Saskaņā ar 2021. gada pavasara ekonomikas prognozi (ņemiet vērā, ka vasaras starpposma ekonomikas prognozē nav informācijas par bezdarbu).

² <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7-2021-INIT/lv/pdf>

5. Politikas rīcība pandēmijas radīto problēmu risināšanai ir bijusi raita – ir veikti tādi pasākumi kā saīsināta darba laika shēmas darba ņēmējiem, ienākumu subsīdijas pašnodarbinātām personām, kā arī likviditātes pasākumi uzņēmumiem, lai ierobežotu nodarbinātības zaudējumus pārvietošanās ierobežojumu laikā. Tā rezultātā ES nodarbinātības līmenis nesamazinājās tik ļoti, savukārt bezdarba līmenis pieauga vien nedaudz. Tomēr pandēmijas ietekmi 2020. gadā atspoguļo citu rādītāju pasliktināšanās (un svārstīgums), piemēram, kopējais nostrādāto stundu skaits, darba kavējumi un pasākumi attiecībā uz neizmantotā darbaspēka rezervi darba tirgū.
6. Uzraudzība atklāj vairākas negatīvas tendences (2019–2020): darbaspēka vienības nominālo izmaksu pieaugums (24 dalībvalstīs); jaunnodarbināto darba ņēmēju īpatsvara samazināšanās (21 dalībvalstī); kopējās nodarbinātības samazināšanās (20 dalībvalstīs) un to pieaugušo iedzīvotāju īpatsvara samazināšanās, kuri piedalās izglītībā un apmācībā (19 dalībvalstīs). Turklāt galvenās nodarbinātības problēmas ir konstatētas tādās jomās kā prasmes un mūžizglītība, līdzdalība darba tirgū, sociālā nodrošinājuma sistēmas, izglītības un apmācības sistēmas un dzimumu līdztiesība.
7. Tomēr NPI norāda arī uz dažām pozitīvām tendencēm 2019.–2020. gada laikposmā. Proti, piecpadsmit dalībvalstīs ievērojami palielinājās to pieaugušo īpatsvars, kuriem ir vidējs vai augsts izglītības līmenis. Turklāt desmit dalībvalstīs samazinājās piespiedu pagaidu nodarbinātības līmenis un deviņās dalībvalstīs samazinājās vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība.
8. 2021. gada jūnija *EPSCO* padomei paredzētajā *EMCO* horizontālajā atzinumā par Eiropas pusgadu komiteja atzīmē, ka Covid-19 krīzes dēļ bija jāveic ārkārtas pasākumi, un tāpēc tika izveidots Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM), kas ir līdz šim vēl nebijis finansēšanas instruments investīcijām un reformām, kura mērķis ir mazināt krīzes radīto ekonomisko un sociālo ietekmi un atbalstīt iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas atveseļošanu, kā arī taisnīgu zaļo un digitālo pārkārtošanos.

9. Horizontālajā atzinumā teikts arī, ka Eiropas pusgads joprojām ir efektīvs koordinācijas instruments, ar ko sekmēt ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomikas izaugsmi, konkurētspēju, nodarbinātību un atbilstīgu sociālo aizsardzību un sociālo iekļaušanu, jo īpaši pašreizējās krīzes laikā. Attiecībā uz procedūras korekcijām, kas saistītas ar 2021. gada Eiropas pusgada ciklu, komitejas locekļi uzskata, ka ANM izraisītās izmaiņas bijušas pamatotas, jo galvenā uzmanība bija vērsta uz steidzamu krīzes pārvarēšanas politikas rīcību un reformām. *EMCO* uzskata, ka šīm korekcijām arī turpmāk būtu jāsaglabā pagaidu raksturs. Komitejas locekļi stingri atbalsta savlaicīgu atgriešanos pie visaptveroša pusgada procesa jau nākamajā ciklā. Centieniem racionalizēt un optimizēt turpmākos Eiropas pusgada ciklus būtu jāietver dialogs ar dalībvalstīm un pienācīgas diskusijas attiecīgajos Padomes sastāvos un to padomdevējās struktūrās.
10. *EMCO* atzinīgi vērtē ES Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā noteiktos ES pamatmērķus 2030. gadam un uzsvāru uz Eiropas pusgadu kā nozīmīgu uzraudzības instrumentu. Plānā izvirzītie jaunie ES pamatmērķi 2030. gadam nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas jomā, kurus atzinīgi novērtējusi Eiropadome, atbilst *EMCO* un *SPC* un *EPSCO* ministru aicinājumam veikt pēcpasākumus saistībā ar stratēģiju "Eiropa 2020"³. Mērķi būtu pilnībā jāintegrē Eiropas pusgadā, pamatojoties uz iegūto pieredzi saistībā ar stratēģiju "Eiropa 2020". *EMCO* tāpat arī atbalsta mērķi uzlabot nodarbinātības un sociālās situācijas uzraudzību un novērtēšanu visā Savienībā, kas ir pamatā pārskatītajam sociālo rezultātu pārskatam. Šajā nolūkā *EMCO* piekrita sociālo rezultātu pārskatā iekļaut atlasītus jaunus pamatrādītājus⁴, kurus ierosināja Komisija.

³ Dalībvalstis tiek arī aicinātas noteikt vērēnīgus valsts mērķus, kas būtu atbilstošs ieguldījums ES pamatmērķu sasniegšanā, pienācīgi ņemot vērā katras valsts sākotnējo stāvokli.

⁴ Tie būtu jāizmanto vienotajā nodarbinātības ziņojumā, vienlaikus ņemot vērā nepieciešamos skaidrojumus attiecībā uz to definīcijām un izmantošanu, kā sīki izklāstīts pielikumā *EMCO un SPC atzinumam attiecībā uz Komisijas priekšlikumu par pārskatīto sociālo rezultātu pārskatu*, kuru *EPSCO* padome apstiprināja 14. jūnijā.

11. Neraugoties uz pielāgojumiem 2021. gada Eiropas pusgadā, *EMCO* turpināja uzraudzīt dalībvalstu centienus īstenot attiecīgos konkrētām valstīm adresētos 2019. un 2020. gada ieteikumus. *EMCO* veiktie pārskati liecina, ka pandēmijas uzliesmojums mudināja dalībvalstis koncentrēt centienus uz to, lai mazinātu krīzes ietekmi uz darba ņēmējiem, mājāsaimniecībām un uzņēmumiem. Saīsināta darba laika shēmas un algu subsīdijas lielā mērā tika izmantotas, lai atbalstītu darbvietu saglabāšanu, dažos gadījumos pamatojoties uz esošiem, tomēr paplašinātiem un/vai pielāgotiem instrumentiem, citos – ieviešot jaunus pasākumus. Tika sniegta dažādu veidu finansiālā palīdzība, jo īpaši pašnodarbinātām personām vai personām, ar kurām noslēgti nestandarta darba līgumi, tostarp sezonas darba ņēmējiem, un citām neaizsargātām grupām (jaunieši un sievietes parasti veido lielāko daļu no tiem, ar ko noslēgti terminēti līgumi). Laikus sniegtajam atbalstam bija izšķiroša nozīme, lai mazinātu krīzes vispārējo ietekmi uz nodarbinātības līmeņiem, nodrošinātu darbvietu saglabāšanu un liktu pamatus darba maiņas pārvaldībai.
12. Dalībvalstis pastiprināja aktīvu darba tirgus politiku, jo īpaši attiecībā uz apmācību un konsultācijām darba meklētājiem un darba ņēmējiem, kam ir liels risks zaudēt darbu. Lai atbalstītu gan darba ņēmējus, gan darba meklētājus, tika nodrošinātas attālinātas mācīšanās, prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas un digitālās apmācības iespējas. Turklāt tika īstenoti centieni, lai palielinātu valsts nodarbinātības dienestu (VND) darbinieku skaitu un uzlabotu tehnoloģisko aprīkojumu, tostarp, ieguldot pakalpojumu digitalizācijā, lai palielinātu VND spējas un nodrošinātu darbības nepārtrauktību pandēmijas laikā un pēc tās. Dalībvalstis arī bieži piemēroja elastīgus darba režīmus, tostarp tāldarbu.
13. Vienlaikus dalībvalstis cenšas veicināt darba ņēmēju pārvietošanu darba tirgū, īpašu uzmanību pievēršot to grupu nodarbinātības izredzēm, kuras krīze skārusi visvairāk, jo īpaši jauniešiem, sievietēm, personām ar invaliditāti, kā arī migrantu izcelsmes personām. Komisijas ieteikumā par iedarbīgu un aktīvu atbalstu nodarbinātībai pēc Covid-19 krīzes (*EASE*) ir pausts atbalsts minētajiem centieniem, izklāstot stratēģisku pieeju darbvietu izveides veicināšanai un pārejai no vienas darbvietas uz citu, tostarp uz digitālajām un zaļajām nozarēm.

14. Vienlaikus vairākās dalībvalstīs joprojām saglabājas būtiskas problēmas attiecībā uz valsts nodarbinātības dienestu spējam un organizāciju, darba meklētāju piekļuvi aktīvai darba tirgus politikai, praktisku un mērķtiecīgu atbalstu darba meklētājiem, jauniešiem *NEET* situācijā un citām neaizsargātām grupām, kā arī šķēršļu likvidēšanu dalībai darba tirgū.
15. Krīze negatīvi ietekmēja ilgtermiņa bezdarbnieku integrāciju darba tirgū, jo tā ietekmēja piekļuvi individualizētām konsultācijām vai profilēšanai un to pieejamību, kā arī reģistrāciju un integrētu pakalpojumu sniegšanu. Veselības un drošības apsvērumu dēļ daudzas dalībvalstis veica pasākumus, lai sāktu piedāvāt pakalpojumus tiešsaistē. Tomēr šādas digitālās pārejas iznākums ir neviennozīmīgs daļēji tāpēc, ka ilgstošiem bezdarbniekiem un neaktīviem cilvēkiem, jo īpaši tiem, kam ir vajākas IKT prasmes, nebija līdzvērtīga piekļuve šādiem pakalpojumiem.
16. Saistībā ar sieviešu stāvokli darba tirgū vairākām dalībvalstīm ir virkne kopīgu politikas problēmu, jo īpaši attiecībā uz pastāvīgajām nodarbinātības līmeņa atšķirībām, nepilna laika nodarbinātības augsto īpatsvaru sieviešu vidū, vīriešu un sieviešu darba samaksas un pensiju atšķirībām un izteikto dzimumu dimensiju ilgtermiņa aprūpes nozarē. Lai palielinātu sieviešu iespējas darba tirgū, dalībvalstis ir veikušas ieguldījumus pirmsskolas izglītībā un aprūpē ar mērķi uzlabot gan pakalpojumu pieejamību, gan to kvalitāti. Šajā sakarā, lai nodrošinātu pakalpojumu pieejamību, var būt noderīga koordinācija starp dažādiem valdības līmeņiem. Turklāt dažas dalībvalstis ir reformējušas vecāku atvaļinājumus un pabalstus, kā arī paplašinājušas paternitātes pabalstus, lai uzlabotu darba un privātās dzīves līdzsvaru.

17. Ar darba tirgus segmentāciju saistītajām problēmām joprojām ir strukturāla nozīme. Pandēmija ir izgaismojusi jau zināmās vājās vietas, proti, darbvietu likvidēšana galvenokārt ir koncentrēta nozarēs, kurās pārsvarā tiek izmantotas mazāk drošas nodarbinātības formas (tostarp pašnodarbinātība), un tā neproporcionāli skar jauniešus un neaizsargātās grupas. Pirms Covid-19 krīzes tika veiktas vairākas reformas darba tirgus segmentācijas novēršanai, un dažos gadījumos pandēmija būtiski palēnināja to īstenošanas tempu. Daudzās dalībvalstīs darba inspekciju darbība, kā arī to spēju stiprināšanas pasākumi ir būtiski elementi darba tirgus segmentācijas mazināšanai. Šajā nolūkā var efektīvi apvienot, piemēram, politiku, kas paredz stimulus darbā pieņemšanas subsīdiju veidā, un izpildes pasākumus naudas sodu veidā. Arī turpmāk ir svarīgi pārskatīt tiesību aktus nodarbinātības aizsardzības jomā un regulējuma nepilnības, lai novērstu segmentāciju. Vienlaikus līdz ar jaunu darba veidu, it īpaši platformu darba, rašanos šie darba veidi būs padziļināti jāizvērtē attiecībā uz attiecīgo darba ņēmēju darba apstākļiem.
18. Saistībā ar darbaspēka nodokļiem ir panākts progress darbaspēkam uzliktā nodokļu sloga mazināšanā, jo īpaši attiecībā uz zemiem un vidējiem ienākumiem, galvenokārt izmantojot nodokļu atvieglojumus un samazinot sociālās iemaksas. Tomēr joprojām nav atrisināti citi jautājumi saistībā ar nodokļu sistēmu, proti, konkrētas nepilnības vai neefektivitāte, kā arī šķēršļi, kas kavē strādāt pāru otriem pelnītājiem. Attiecībā uz nedeklarētu darbu par svarīgu ir atzīta daudzdimensiju stratēģiju nozīme, kā arī darba inspekciju un sadarbības starp dažādām iestādēm būtiskā loma.

19. Politikas prioritātes joprojām ir ieguldījumi prasmju uzlabošanā, pieaugušo izglītībā un mūžizglītībā. Lai pārvarētu krīzi, vairākas dalībvalstis atvēlēja papildu līdzekļus, lai stiprinātu ieguldījumus izglītībā un prasmēs, jo īpaši digitālajās pamatprasmēs, infrastruktūrā un tiešsaistes risinājumos, piemēram, digitālajās platformās. Šo reakciju uz Covid-19 pandēmiju dalībvalstis parasti apvieno ar ilgtermiņa perspektīvu nolūkā atbalstīt efektīvas pārejas darba tirgū, vienlaikus risinot digitālās un zaļās pārkārtošanās radītās problēmas. Ir veiktas būtiskas investīcijas un reformas visos izglītības līmeņos, tostarp attiecībā uz pirmsskolas izglītību un aprūpi (*ECEC*), vispārējo izglītību, sākotnējo un turpmāko profesionālo izglītību un apmācību (*PIA*), augstāko izglītību un pieaugušo izglītību. Dalībvalstis ir arī veikušas pasākumus, lai izglītības un apmācības sistēmas padarītu atbilstošākas darba tirgus vajadzībām, risinātu jautājumus, kas saistīti ar izglītības atšķirībām, un mazinātu digitālo plaisu.
20. Tomēr progress virzībā uz 2019. un 2020. gada KVAI īstenošanu ir nevienmērīgs. Dažās dalībvalstīs strukturālas problēmas joprojām rada lielas bažas, attiecībā uz kurām ir nepieciešama turpmāka rīcība, jo īpaši saistībā ar priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu; izglītības rezultātiem vispārējā izglītībā un *PIA* (tostarp attiecībā uz zemu sasniegumu rādītājiem un Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas (*PISA*) rezultātiem); zemu līdzdalību pieaugušo izglītībā; darbaspēka nepietiekamu kvalifikāciju; sociālo un teritoriālo nevienlīdzību attiecībā uz piekļuvi izglītībai, apmācībai, digitālajām prasmēm un infrastruktūrai. Covid-19 krīze ar nemitīgiem pārvietošanās ierobežojumiem un sociālās distancēšanās pasākumiem ir saasinājusi līdzšinējās problēmas, izgaismojot ar digitālo plaisu un nevienlīdzīgu piekļuvi izglītībai un apmācībai saistītus jautājumus. Šajā sakarā ir tikusi uzsvērta neaizsargāto un nelabvēlīgā situācijā esošo grupu sarežģītā situācija, kā arī problēmas, ar kurām saskaras personas ar invaliditāti izglītības nozarē un attiecībā uz piekļuvi darba tirgum. Reaģējot uz to un lai veiktu attiecīgās reformas, dalībvalstis jau plaši izmanto vai plāno papildus valsts finansējumam izmantot pieejamos ES fondus, jo īpaši Eiropas Sociālo fondu Plus un Atveseļošanas un noturības mehānismu.

21. Kā uzsvērts Eiropas sociālo tiesību pīlārā, – lai sasniegtu derīgus un ilgtspējīgus politikas rezultātus, izšķiroša nozīme ir efektīvam sociālajam dialogam un apspriedēm ar sociālajiem partneriem par politikas izstrādi un īstenošanu saskaņā ar valstu praksi. Izvērtējot progresu, kā tiek īstenoti konkrētām valstīm adresētie ieteikumi attiecībā uz sociālo dialogu, atklājās, ka attiecīgās sistēmas konkrētajās dalībvalstīs ir ieviestas, taču ir vajadzīgi turpmāki centieni, lai panāktu sociālo partneru jēgpilnu iesaisti. Joprojām pastāv nopietnas bažas par apspriešanās ar sociālajiem partneriem praktiskajiem aspektiem attiecībā uz pārredzamību, savlaicīgumu un jēgpilnību, kā arī attiecībā uz reālo ietekmi uz politikas veidošanu. Tika ziņots par dažām pozitīvām norisēm, jo īpaši attiecībā uz sociālo partneru pastiprinātu iesaisti pretkrīzes pasākumu izstrādē un minimālās algas noteikšanā. Svarīgs mērķis joprojām ir sociālo partneru spēju veidošana ar ilgtermiņa perspektīvu.
-